

nyar un premi cavalleresc, ferit mortalment per Tiran, és plorat per la Bella Agnès, que ha volgut restar donzella, limitant-se a oferir la joia: «e ara lo pobre de cavaller és mort per zels, e per sa gran desaventura» (§ 59 Ag., I, 180.9): doncs, mort pel seu zel batallador i res més. Com l'Agnès de Jaume Roig: «De Magdale-
na, / de l'alta Elena, / peregrinatge, / hospitalatge; / dels pobres, zel; / de Isabel, / --- / De Catherina, / --- / Agnès, Lucia, / virginitat / --- / ne pots amar / ---» (Spill, 15363).

L'ús de *celos* o *gelos* o *zel*, en el sentit de GELOSIA, mai no ha estat més que un intolerable i grosser castellanisme. I no menys en el sentit d'«ardor genèsic dels animals», en cat. XARDOR, o *prurit genèsic*: car també cal suprimir l'acc. § 3 d'AlcM, a desgrat de l'ensopegada d'algun escriptor, massa despreocupat de l'ús adequat del nostre lèxic. Una variant *itzel* s'usaria amb el sentit de 'madurament' en el B.-Emp. (AlcM), segons la mestra de Llofriu.

DERIV.: *Zelós* [fi S. XIV]: «Alguna gran amor, per la qual algun és dit *zelós* o *zelant*», en el vocab. de la trad. d'Egidi Romà (ModPrats, VI Coll. intern. Cat. 1982, 70). «Blanes, Sant Pol, les platges de l'Agulla, / oscil·lant a la llum d'aquella tarda: / qui sap per què fou ànima covarda / el flac adolescent — oh balba fulla! / --- / I ara que el xaragall al mar s'acosta, / deixem que, ans de saltar, per l'alta costa, / a l'oceà de l'aigua tenebrosa, / la recança que sempre endins li clama, / d'aquest flam del record vestal *zelosa*, / escrigu, encara un cop, que sempre l'ama», *Aldήμονες Μούσαι*, 1968. *Zelosament* [DAG]. *Zelosia* [StVicentF].

Zelar [Eiximenis]: «Tant fort *zelà* e volc N. S. Déu aquesta obediència, que ---»; «Con tota ley e nació aprova e *zela* per honestat de dona, e condemna poderosament lo contrari», *L. de les Dones* (CCIII, p. 301.21; III, 10.14); «requer-s'i que sàpia bé mostrar quan és hora, ço és, *zelant* per la honor del Creador, dels seus servidors ---», *Dotzen del Cr.* XCIX; i altres dues cites d'Eiximenis en DAG. *Zelant*, Egidi Romà, supra; «si l'om és benigne, ell li dirà que no té prou a res; si l'altre és *zelant* e servent en fer bé, él te dirà[n] que est hosat e temerari, e que 'fari' a aterrar, e li faria a baxar sa supèrbia», Eiximenis (*Angels*, 84); carta ross. de 1649 (RLR LXVIII, 96). *Zelador* (Eiximenis; 1487, DAG). *Enzelar-se*; *enzelament*; *enzelosir-se*.

Zenc, V. *zinc*

ZENIT, del baix llatí *zenit*, resultant d'una mala lectura de *çemt* (en els manuscrits d'Alfons el Savi), abreviació de l'àr. *sāmt ar-ra's* 'el paratge del cap'. □ 1.ª doc.: 1706, *Palinòdia*, Bna. (DAG); en el castellà d'Alfons el Savi, c. 1270.

«Semblava aquell gran saló de palàcio quant lo sol sens núbol està en son *zenit*, tal era sa claror» (I. c.). És sabut que, en la grafia cast. del S. XIII, s'escriu *z* en lloc de *ç*: a base, doncs, de la grafia *zenit* d'aquells mss., aquesta forma s'ha estès a totes les llengües modernes. El plural de *sāmt* en àrab és, amb article, 60

as-sumût, que amb una deformació paral·lela es grafia *azimut* en les obres del rei Savi; d'aquí el modern *atzimut* [ass- 1868, *SLitCosta*]: la grafia *atzimut* l'adoptà, doncs, motivadament Fabra, en el DOrt. (la crítica «forma arbitrària y sense fonament etimològich y fonètic» que li féu AlcM és doncs a aquesta obra i no pas a la de Fabra que es pot aplicar, car la *ss* geminada sol donar *tz*, cf. ASSUTZENA); cf. it. *a(z)zimut*, fr., port. i al. *azimut*, angl. *azimuth*, i d'altra banda *atzero*=it. *zero*.

DERIV.: *Zenital*. *Atzimutal*.

Zeps, V. *ziga-zaga* Zero, V. *xifra* Zes, V. *ziga-zaga*

ZETÈTIC, pres del gr. *ζητητικός* id., derivat de *ζητέω* 'jo recerco, miro de trobar'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*.

Zetoní, V. *atzeituní*

ZEUGMA, pres del gr. *ζεῦγμα* 'enllaç', de la mateixa arrel que *ζυγός* 'jou' (parents dels ll. *iugus* i *iungère*). □ 1.ª doc.: *zeuma*, 1371, JMarc, *Dicc. de rims*, 448; L. d'Àversó tracta de la «figura *zeuma* i les seves maneres», *Torc.* I, 120, 272. Altres derivats d'aquesta arrel: *sizigia* [DOrt.], gr. *συσυγία* 'conjunció, unió'. *Zigoma*; *zigomàtic*.

CPT. de *ζυγός*: *zigodàctil* [zy-, 1868, *SLitCosta*]. *Zigofíllies*, format amb *φύλλος* 'fulla'; *zigofíllacies*. *Zigomorf*.

ZIBELINA, V. *gibeli*, -ina. Ja se'n troba una variant en doc. ross. de 1234: «nec portent in vestibus sedem-sudam nec *sembellinum* nec erminium», *InvLC*.

ZIGA-ZAGA, en part mot de creació expressiva, però basat en el fr. *zigzag*, que es creu manllevat del al. *zickzack* (cf. *zacks* 'punta, dent, merlet'. □ 1.ª doc.: 1893, Pons Mass.

«Flors en artístiques combinacions: gregues, quadros, *zigazagues*, vies, y coronades per palmeres», *Auca de la Pepa* XVII, 289. «La llarga pujada de Toses, que s'emprèn eixint de Ribes ---; passat el miserable lloc de Planès ---, posats al caire d'aquell cingle esgarriós, mirant avall, no descobrien els viatgers sinó tres o quatre *zigazagues* de cinta blanca, cenyint obliquament el daurat vessant de l'esquerra ---», NOLLER (*Pilar Prim* II, O. C., 29.2); en la mateixa obra usa, més enllà, amb alguna diferència de matis, *zigzags*. «Vaig sentir la crepitació sorda, que fan les gatoses en encendre's ---. Ja tenim foc. Però no ---: la flamarada va extingir-se, i no restà sinó una roentor, que com una munició de llampeigs trencadissos, corria en *ziguizaga* per l'espina-m de les gatoses, i s'apagava ràpidament», Ruyra (*La Parada*, 39.4). *Zig-zag* no és d'ús menys general [*zigzack*, Lab. 1864; AlcM el cita en el *Calend. Folkl. d'Urgell* de Serra i Boldú]; però segons EValor-JGiner diuen *zig-zeg* els val. (1950-55).

Altres variants de tals formacions, també documen-